

ANAYASA MAHKEMESİNİN 63. KURULUŞ YIL DÖNÜMÜ

Prof. Dr. Saadet YÜKSEL*

Anayasa Mahkemesinin Saygıdeğer Başkanı Sayın Kadir Özkaya, Mahkemenin saygıdeğer Üyeleri, Yargıtay Başkanı Sayın Kerkez ve Danıştay Başkanı Sayın Yiğit başta olmak üzere Türk Yüksek Yargısının Değerli Temsilcileri, Strasbourg'dan Birlikte Katılan Değerli Meslektaşlarım, Saygıdeğer Katılımcılar,

Bugün Anayasa Mahkemesinin 63. kuruluş yıl dönümü vesilesiyle bu anlamlı günde burada bulunmaktan ve sizlere hitap edebilmekten büyük bir mutluluk duyuyorum.

Son 63 yılda Anayasa Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesine başvuru yolları Türkiye'deki tüm bireylerin temel haklarını güvence altına alan vazgeçilmez bir mekanizma hâline gelmiştir. Bu süreç, 1961 Anayasası'nın kabulüyle başlamış olsa da anayasanın normlar hiyerarşisindeki yeri, hukukun üstünlüğü ve kuvvetler ayrılığı gibi ilkelerle güçlendirilmiş; temel hak ve özgürlüklerin gelişmesindeki önemli ilerlemelerle devam etmiştir¹.

1982 Anayasası'nın kabulüyle birlikte "hukuk devleti, hâkimlerin bağımsızlığı, idarenin kanuniliği ve sorumluluğu" ilkeleri muhafaza edilirken 2010 yılında kabul edilen bireysel başvuru mekanizması ile de adalete erişimin sağlanmasında çok önemli bir dönüm noktası inşa edilmiştir.

Bugün, Anayasa Mahkemesinin kuruluş yıl dönümünü ve Türkiye'de hukukun üstünlüğü ile insan haklarının korunma-

* Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye Hâkimi

1 Hazama, Y. (1996). Constitutional Review and the Parliamentary Opposition in Turkey, *The Developing Economies*, C. 34., S. 3., ss. 316-338.

sındaki hayati rolünü kutlarken kuruluş yıl dönümü vesilesiyle düzenlenen konferansın konusunu dikkate alarak geleceğe de bakmamız gerektiğine inanıyorum: Bu bağlamda ulusal düzeyde anayasa yargısı, ulusal üstü düzeyde de insan hakları yargısı bakımından önümüzde bizi bekleyen fırsatlar ve zorluklar nelerdir sorusu, gördüğüm kadarıyla program dâhilinde değerli katılımcılar tarafından cevaplandırılmaya çalışılacak.

Bu kapsamda hem farklı örnekler altında bizi bekleyen fırsat ve zorluklardan bahsetmek hem de bu zorluklarla başa çıkma konusunda Avrupa'daki insan hakları korunması sistemi içinde ne tür araçların elimizde bulunduğunu sizlerle paylaşmak istiyorum.

Bu noktada belirtmek isterim ki yargı yetkisi çerçevesinde görev yaptığım Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) sisteminin -özellikle son yıllarda üye devletlerin anayasa mahkemeleri başta olmak üzere- yüksek mahkemelerinin çalışmalarına ve yargısal bakış açısında daha da önem veren bir yapıya evrildiği gözlemlenebilir. Gelişen teknoloji, anayasal denetime yönelik artan ihtiyaç, bireysel başvuru yoluna duyulan yoğun talep gibi çeşitli zorluklarla karşılaşıldığı açıktır. Fakat bununla birlikte bu sistemin Strazburg Mahkemesinin de kararlarında istikrarlı olarak değindiği yargısal diyalog ve iş birliğini temel almasıyla birlikte önümüzdeki bu zorlukları aşma konusunda gerekli donanımına sahip olduğu görülebilir.

Bu kapsamda bir örnek olarak ocak ayında yüksek yargımızın değerli temsilcilerinin de katıldığı Mahkememizin yargı yılı açılış etkinliği kapsamında düzenlendiğimiz yargı seminerinde üye devletlerden katılan yargı mensubu meslektaşlarımızla da paylaştığım üzere yapay zekâ alanındaki son gelişmeler, yargı işlevi ve maddi anayasal denetim bağlamında yeni imkânlar sunmakla birlikte önemli soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir. Bu teknolojik gelişmeler, yalnızca yargı süreçlerinin işleyişiyle ilgili değil aynı zamanda yeni ve özgün hak ihlalleriyle de ilgili önemli meselelere kapı aralamaktadır.

Gelişen teknolojinin getirdiği yeniliklerden biri olarak örneğin yapay zekâ hayatımızın pek çok alanını etkilemektedir. Biliyoruz ki e-ticaret sitelerinin veya sosyal medya platformlarının kullanıcıların geçmiş alışverişlerine ve tercihlerine dayanarak ürün önerileri sunması gibi herkesin aşına olduğu örneklerden² hasta kayıtları ve klinik deney verilerini analiz ederek belirli kalıpları ve korelasyonları ortaya çıkaran, bu sayede daha erken ve doğru teşhisler yapılmasına olanak sağlayan tıbbi uygulamalara kadar bu etkinin kapsamı oldukça geniştir³.

Yapay zekâ araçlarının giderek daha fazla sektörde kullanılmaya başlanmasıyla sundukları çığır açıcı yenilikler ve topluma sağladıkları geniş çaplı faydalar daha net bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Bu faydalar, çeşitli sektörlerde verimliliğin artması, yaratıcı düşüncenin teşvik edilmesi ve bilimsel keşiflerin hız kazanması gibi şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

Yapay zekânın daha doğrudan ve somut faydaları arasında belirli sorunlara yönelik çözümler geliştirmesi sayılabilecek bazı yapay zekâ uygulamalarının getirdiği sosyal faydaların ise daha soyut nitelikte olduğunu görebiliriz. Örneğin karar alma süreçlerinde algoritmaların kullanılması hâlinde, bir insan tarafından yapılan yargılama faaliyetinin maruz kalabileceği ön yargıların azaltılabileceğine dair bulguların mevcut olduğu iddia edilmektedir⁴. Elbette bu konu genel geçer bir kabule konu olmayacak kadar çeşitli nüans ve ayrıntıları içermektedir, örneğin algoritmalara dayalı karar alma mekanizmalarının potansiyel ayrımcılık gibi önemli riskleri

2 Salesforce, “Everyday examples and applications of artificial intelligence (AI) | Tableau”, <https://www.tableau.com/data-insights/ai/examples>, (Erişim Tarihi: 12/12/2024)

3 World Economic Forum, “How AI is improving diagnostics and health outcomes, transforming healthcare”, <https://www.weforum.org/stories/2024/09/ai-diagnostics-health-outcomes/>, (Erişim Tarihi: 12/12/2024)

4 Sunstein, R. C. (2018). “Algorithms, Correcting Biases”, *Harvard Public Law Working Paper Forthcoming*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3300171, (Erişim Tarihi: 9/12/2024)

de beraberinde getirebileceği önemle tartışılmaktadır. Bu da bizlere yapay zekâ yönetiminin ve düzenlemesinin ne denli önemli olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır.

Yapay zekânın sunduğu bir diğer önemli fayda da doğrudan bilimsel ilerlemelerle ilgilidir. 2024 yılında, tarihte ilk kez bir Nobel Kimya Ödülü, yapay zekâ teknolojisinin geliştirilmesi ve kullanılması sayesinde verilmiştir⁵. İki bilim insanı, amino asit dizilimlerinden protein yapılarını tahmin edebilen bir yapay zekâ modeli geliştirdikleri için bu ödüle layık görülmüştür⁶. Komite Başkanı bu gelişmeyi “elli yıllık bir hayalin gerçekleşmesi” olarak nitelendirmiştir, bir hayal ki gerçekleşmesiyle birlikte devasa imkânların kapısını aralamıştır⁷.

Bu kayda değer ilerlemelere rağmen yapay zekânın kullanımını bazı öngörülemeyen veya şu aşamada kaçınılmaz olan risk ve zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bu konu hakkında önde gelen bazı uzmanlar tarafından yapay zekanın demokrasiye etkilerine dair ciddi endişeler dile getirilmiş, yapay zekâ araçlarının insan gibi davranmasının “demokratik sistemleri hedef almak için kolay bir yol” olduğu vurgulanmış ve demokrasilerin insan geri bildirimine dayandığının altı çizilmiştir⁸.

Benzer şekilde doktrinde yapay zekanın sosyal ve siyasi yaşam üzerindeki etkileri de tartışılmakta; bu teknolojinin önyargıları pekiştirme, servet eşitsizliğini artırma ve yüksek riskli kararlarda hesap verilebilirliği gölgeleme potansiyeline sahip olduğundan da bahsedilmektedir. Ayrıca teknoloji gücünün yalnızca birkaç büyük şirketin elinde toplanmasının yapay zekâ ve demokrasi arasındaki ilişkiyi yeniden sorgu-

5 Callaway, E. (2024). “Chemistry Nobel Goes to Developers of AlphaFold AI That Predicts Protein Structures”, *Nature*, <https://www.nature.com/articles/d41586-024-03214-7>, (Erişim Tarihi: 9/10/2024)

6 Press Release, The Nobel Prize in Chemistry, <https://www.nobelprize.org/prizes/chemistry/2024/press-release/>, (Erişim Tarihi: 9/12/2024)

7 a.g.e.

8 Wu, T. (2023). Columbia University Institute of Global Politics, “Panel – The Future of Artificial Intelligence”, 3/10/2023, (Erişim Tarihi: 9/12/2024)

lamayı zorunlu kıldığı çeşitli görüşlerce ifade edilmektedir.⁹

Yapay zekânın gelişimine dair akademik ve teknik tartışmaların genelinde bu teknolojinin regüle edilmesine ve denetleyici uzman kurumların oluşturulmasına yönelik güçlü bir çağrı göze çarpmaktadır¹⁰. Bu çağrılarının amacı, yapay zekanın sunduğu fırsatların en iyi şekilde değerlendirilmesini ve beraberinde getirdiği risklerin de en etkin biçimde tanımlanıp sınırlanmasını sağlamaktır.

Dünya genelinde yapay zekâyı düzenleyen hukuki çerçeve henüz tam anlamıyla tamamlanmamış olsa da Avrupa’da bu konuda önemli adımlar atılmıştır. 1 Ağustos 2024 tarihinde Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen Avrupa Yapay Zekâ Yasası yürürlüğe girmiştir¹¹. Sadece bir ay sonra Eylül 2024’te, Avrupa Konseyinin “Yapay Zekâ, İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi” imzaya açılmıştır¹².

Şu ana kadar AIHM’in doğrudan yapay zekânın kullanımı ile ilgili insan hakları ihlali iddialarını içeren ve karara bağladığı bir dava bulunmamaktadır. Yapay zekâ ile bağlantılı olarak görülebilecek ‘büyük veri’ toplamaları hakkında Mahkeme özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında bazı

9 Morozov, E. “The AI We Deserve”, *Boston Review*, <https://www.bostonreview.net/forum/the-ai-we-deserve/> (Erişim Tarihi: 1/4/2025)

10 See for example, Wheeler, T. (2023). “The three challenges of AI regulation”, *Brookings Institute*, 15/6/2023, <https://www.benton.org/headlines/three-challenges-ai-regulation>, (Erişim Tarihi: 9/10/2024); “CEO of OpenAI to the Senate Judiciary Committee on May 16 there was a need for “a new agency that licenses any effort above a certain scale of capabilities and could take that license away and ensure compliance with safety standards. CEO of Google on May 23 announced an agreement with the European Union to develop an “AI Pact” of voluntary behavioural standards prior to the implementation of the EU’s AI Act”. a.g.e.

11 European Commission, “AI Act enters into force”, 1/8/2024.

12 Council of Europe, Artificial Intelligence, “The Framework Convention on Artificial Intelligence”, <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence> (Erişim Tarihi: 3/3/2025)

kararlar vermiş olsa da¹³ toplanan bu verilerin bir yapay zeka sistemi tarafından işlenerek kullanılması konusundaki bir başvuruyu şu ana kadar karara bağlamamıştır. Ancak siyasi, akademik ve özel sektör aktörleri arasındaki canlı tartışmalar, bu tarz başvuruların yakın gelecekte gerek Mahkeme gerek diğer yargı makamları önüne gelebileceğine işaret etmektedir.

Bu noktada, Strasbourg Mahkemesinin görev anlayışının temelinde yer alan ikincilik ilkesi de göz önüne alındığında Avrupa Konseyinin Yapay Zekâ Hakkındaki Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf ülkelerin yargı sistemlerindeki millî yargı mercilerinin yapay zekâ ve insan hakları ile ilişkili meselelerde verecekleri ilk kararlar, diğer her konuda olduğu gibi AİHM'in yapacağı incelemede son derece belirleyici olacaktır. Kaldı ki bu yeni uluslararası hukuki çerçevenin öncül niteliği dikkate alındığında bu kararlardan doğacak içtihatlar, dünya genelindeki benzer yasal rejimler için de örnek teşkil edecektir¹⁴.

Dolayısıyla bu programda gerçekleştireceğimiz fikir alışverişi sayesinde yapay zekâ ve insan haklarına ilişkin erken dönem davaların değerlendirilmesinde başvurabileceğimiz ortak hukuki ilkeleri yargısal düzeyde konuşmaya, tartışmaya başlayabiliriz.

Bu görüş alışverişinin amacı tabii ki ne bu Mahkemenin ne de herhangi bir yargı mercisinin belirli bir davada nasıl karar vereceğini önceden ima etmek olmayacaktır. Aksine bu tartışma, yapay zekâ gibi yeni teknolojilerin hayatımıza etkisi ve bu tür yeni konuların incelenmesi sırasında dayanılabilecek

13 *Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom* [GK], B. No: 58170/13 and 2 others, 25/5/2021.

14 Watcher, S. (2024). "Limitations and Loopholes in the EU AI Act and AI Liability Directives: What This Means for the European Union, the United States, and Beyond", *Yale Journal of Law & Technology*, C. 26., S. 3., ss. 671, 676. Noting "[F]rom a business perspective, and in the interest of streamlining, it will make sense for businesses to adapt their operations to comply with the strictest laws rather than to have fragmented standards across operations. The global Effect of the AIA and the liability directives cannot be overstated". a.g.e. s. 676.

hukuki ilkeleri tartışmak ve bu bağlamdaki temel kavramları hep birlikte değerlendirmek fırsatı yaratabilmelidir.

Gerçekten de bu alanın hızla gelişmeye devam etmesi ve mevcut hukuki çerçevenin henüz başlangıç aşamasında olması dikkate alındığında görülüyor ki yargı olarak, hem yapay zekanın insan haklarına etkisini anlamada hem de bu gelişmelere uygun hukuki ilkeleri belirlemede esnek ve uyumlu kalmamız gerekmektedir.

Bu zorluklara yanıt vermek ve sundukları fırsatları en iyi şekilde değerlendirmek üzere, halihazırda mevcut olan hukuki mekanizmaların da yeterli esnekliğe sahip olduğu görülebilir. Bu husus, programın da ikinci konusu olan, anayasal denetim mekanizmaları bağlamında özellikle geçerlidir.

Anayasal denetim, doktrinde "bir organın -çoğunlukla bir mahkemenin bir kanun ya da kamu otoritesinin- eyleminin anayasa ile uyumlu olup olmadığını değerlendirme yetkisi" olarak tanımlanmaktadır.¹⁵

Gerek Kıta Avrupası modelinde gerek Anglsakson-Amerikan denetim modelinde sistemin bütünlüğünü ve meşruiyetini koruma çabası, anayasal denetimin temel değerleri arasında yer almaktadır. Bu durum, yapısal farklılıklara rağmen, anayasal denetim modellerinin ortak ilkesel temellere dayandığını göstermektedir.

Türk Anayasa Mahkemesi de soyut ve somut norm denetiminin yanı sıra bireysel başvuru yoluyla yapılan anayasal denetim kapsamında da kararlar vermektedir.

Bu bağlamda bireysel başvuru mekanizması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki bireysel başvuru sistemine benzer şekilde adalete erişimin sağlanması ve temel hakların korun-

15 Ginsburg, T. and Versteeg, M. (2023). "Models of Constitutional Review", in Epstein, L., Grendstad G., Urška, S., Weinshall, K. (Eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Judicial Behaviour* (ss. 45-64), Oxford University Press.

ması açısından hayati öneme sahiptir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni "Avrupa kamu düzeninin anayasal bir enstrümanı"¹⁶ olarak kabul etmekte; Sözleşme ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin uygulanmasında Mahkemenin ulusal otoriteler karşısında ikincil bir rol üstlendiğini özellikle vurgulamaktadır¹⁷.

Gerçekten de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir temyiz mercisi veya "dördüncü derece denetim" mahkemesi değildir¹⁸. Mahkemenin rolü, Avrupa'nın anayasal belgesi niteliğindeki Sözleşme'nin uygulayıcısı olarak ikincil niteliktedir.

Mahkeme bu ilkeyi açıkça 1976 tarihli *Handyside/Birleşik Krallık* kararında ortaya koymuştur. Bu kararda Mahkeme, Sözleşme'nin kurduğu koruma mekanizmasının insan haklarını korumakla görevli ulusal sistemlere göre ikincil nitelikte olduğunu belirtmiştir. Sözleşmeyle kurulan kurumlar ise bu göreve kendi katkılarını, ancak bir bireysel başvuru aracılığıyla ve iç hukuk yolları tüketildikten sonra sunmaktadır¹⁹.

Sözleşme kapsamındaki hak ve özgürlüklerin korunması konusunda asli yükümlülüğün üye devletlere ait olduğu anlamına gelen ikincillik ilkesi aslında Sözleşme sistemi altındaki hakların korunması noktasında doğrudan sorumlu olan üye devletler ile Mahkeme arasındaki yetki paylaşımını or-

16 *Al-Skeini and Others v. the United Kingdom* [GK], B. No: 55721/07, 7/7/2011, § 141.

17 Yüksel, S. (2022). "Interplay Between the Principle of Rule of Law and the Process-Based Review", in *Liber Amicorum Robert Spano* (ss. 771-780), Anthemis, citing *Handyside v The United Kingdom*, B. No: 5493/72, 7/12/1976, *Dudgeon v The United Kingdom*, B. No: 7525/76, 22/10/1976, *Untied Communist Party of Turkey and Others v. Turkey among others*, B No: 19392/92 and others, 30/1/1998.

18 Bkz. *Axel Springer v. Germany*, B. No: 39954/08, 7/2/2012, dissenting opinion of Judge Lopez Guerra, joined by Judges Jungwiert, Jaeger, Villiger and Poallelungi. See also, The admissibility of an Application; https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/COURtalks_Inad_Talk_ENG. (Erişim Tarihi: 9/10/2024)

19 *Handyside v. The United Kingdom*, § 48.

taya koymakta ve üye devletlerin kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin Sözleşme'nin güvence altına aldığı hak ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlamaktadır.

İkincilik ilkesi somut davalarda uygulanırken, sınırlandırılabilen haklar bağlamında söz konusu müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığını belirlemek amacıyla “takdir marjı” adını verdiğimiz analitik bir araç kullanılmaktadır.

Mahkeme birçok kararında, taraf devletlerdeki ulusal otoritelerin ve ulusal yargının “ülkelerindeki dinamikler ile doğrudan ve sürekli temas hâlinde olmaları nedeniyle”, uluslararası yargıçlara kıyasla Sözleşme hükümlerinin içeriği ve bu hükümlere uygun düşecek “kısıtlama” veya “ceza”nın gerekliliği hakkında görüş bildirmekte daha iyi konumda olduklarını ifade etmiştir. Başka bir ifadeyle, bu bağlamda “gereklilik” kavramının içerdiği acil sosyal ihtiyacın değerlendirilmesinin öncelikle ulusal otoritelere bırakılması öngörülmüştür²⁰.

Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, ikincilik ilkesi ve buna bağlı olarak takdir marjı doktrini, Strasbourg Mahkemesinin yargısal denetim yetkisinin özelliklerini azaltmaz ve belli ölçülerde davaya konu müdahalenin iç hukuka uygunluğunun incelenmesini de engellemez.

Mahkeme'nin hem denetleyici hem de ikincil mekanizma olarak üstlendiği bu çift yönlü rol, Anayasa Mahkemeleri başta olmak üzere ulusal yargı mercileri ile sağlanan yargısal diyalog ile daha da ileri taşınmaktadır.

Handyside kararından bu yana geçen yaklaşık elli yıl içinde hem ikincilik ilkesi hem de onunla bağlantılı takdir marjı yaklaşımı yalnızca hukuki içtihatlarda değil Sözleşme sisteminin genel işleyişinde de temel bir yapı taşı hâline gelmiş; son dönemde Mahkemenin yargısal yaklaşımını daha da şekillendirmiştir. Akademik literatürde bu durum (procedural

20 a.g.e.

turn) ya da (process-based review) olarak da ifade edilen “süre-
rece dayalı denetim modeli” şeklinde adlandırılmaktadır²¹.

Bu yeni yaklaşım, Mahkemenin ulusal otoritelerin karar ve uygulamalarını incelerken, gittikçe daha fazla, ulusal karar alma süreçlerine ve kullanılan gerekçelere odaklandığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, “ulusal düzeyde yürütülen karar alma süreçlerinin niteliği, Mahkemenin esas inceleme-
sini doğrudan etkilemektedir”²².

Bu inceleme metodu, asıl olarak iç hukuk mahkemelerinin çatışan hakları gerektiği şekilde dengeleyip dengelemediği ve açık bir hata veya önemli bir unsurun göz ardı edilmesi olmaksızın içtihadımızda yer alan ilgili kriterleri dikkate alıp almadığını değerlendirir; bu yönüyle Mahkemenin dördüncü derece temyiz mercisine dönüşmesinin önlemesi açısından da önemlidir.

Normatif Perspektifler: Zorluklar ve Faydalar

Az önce bahsetmiş olduğum her bir hukuki ilke, belirli normatif faydalar ve zorluklar barındırır da bu araçlar arasındaki esneklik ve etkileşim, temel hakların korunmasını sağlarken aynı zamanda hak ve normların hukuk devleti ilkesiyle uyumlu biçimde evrilmesine olanak tanıyan bir yapı ortaya koymaktadır.

Bu normatif fayda ve zorlukları, süreyi de dikkate alarak iki başlıkta toplayabilirim: adalete erişim ve dava sayısının fazlalığı.

- Anayasal denetim üzerine çalışan akademisyenler, bazı sistemlerde yalnızca belirli devlet organlarının anayasal denetime başvurabileceğini ve bunun, kapalı bir ana-

21 Yüksel, S. (2022).

22 Yüksel, S. (2022). Citing: Kleinheim, T. (2019). “The Procedural Approach of the European Court of Human Rights: Between Subsidiarity and Dynamic Evolution”, *International and Comparative Law Quartely*, C. 68., S. 1., s. 93.

yasal denetim sistemi oluşturduğunu belirtmiştir²³. Bu bağlamda şayet temel hakların korunması bir öncelikse, bu durumda denetime geniş erişimin sağlanması büyük önem taşır²⁴.

Bu açıdan bireysel başvuru yolu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde olduğu gibi Türk Anayasa Mahkemesinde de adalete erişimi sağlayan güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır.

Önümüzdeki sonbaharda Türkiye’de bireysel başvuru mekanizmasının 13. Yıl dönümü kutlanacaktır²⁵. Bu 13 yıl içinde bireysel başvuru mekanizması ülkede yaşayan kişiler tarafından yaygın biçimde kullanılmış ve Anayasa Mahkemesinin temel hak ihlallerine dair dosyaları ele alması bakımından hayati öneme sahip olmuştur. Gerçekten de bu mekanizma, adalete erişimin sağlanması adına büyük bir başarı öyküsüdür²⁶.

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Anayasa Mahkemesinin karşı karşıya olduğu güncel ve gelecekteki önemli zorluklardan biri de yüksek sayıda bireysel başvurunun incelenmesidir.

Yüksek başvuru sayısı yalnızca yargısal iş yükü değil, aynı zamanda bu kararların uygulanması bağlamında da sorunlar doğurabilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu tür sistemsel sorunlara yanıt olarak pilot karar ve benzeri usulleri geliştirmiştir²⁷. Bu ve çeşitli mekanizmalar, bir çözüm aracı sunsa da²⁸ bu yaklaşımın uygulanabilirliğini sağlamak için

23 Ginsburg, T. and Versteeg, M. (2023). ss. 52-53.

24 a.g.e.

25 International Conference on the 11th Anniversary of Individual Application Mechanism in Türkiye, 13/10/2023, Council of Europe Programme Office in Ankara.

26 a.g.e.

27 European Court of Human Rights, Rule 61 of the Rules of the Court: Pilot Judgement Procedure, 18/3/2011, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/pilot_judgment_procedure_eng. (Erişim Tarihi: 9/10/2024).

28 *Burmych v. Ukraine*, [GK], B. No: 46852/13 and others, 12/10/2017.

sadece ciddi kurumsal kapasite ve yargı kaynağı değil²⁹ aynı zamanda ulusal yargı makamlarının mahkeme kararlarını takip etmesi ve diyalog içinde olmasının da büyük önemi bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi bu anlamda esaslı bir rol oynamaktadır. Yapısal sorunlardan kaynaklanan ihlallere ilişkin genel tedbirlerin uygulanmasında Anayasa Mahkemesinin ne denli belirleyici bir rol oynayabileceğini açıkça görmek mümkündür. Yüksek başvuru sayılarına rağmen Anayasa Mahkemesinin bu yükü titizlikle ve sorumlulukla karşılaması, uluslararası düzeyde dikkatle takip edilen bir kararlılık örneğidir.

Avrupa Konseyine üye devletlerin önümüzdeki dönemde karşı karşıya kalabileceği yeni ve karmaşık zorluklar arasında güvenlik, ekonomik canlılık ve bölgesel istikrar gibi meselelerin yer alacağı dile getirilmektedir. Bu bağlamda, doğru işleyen anayasal denetim mekanizmaları, mevcut hukuki araçları sayesinde hem hukuki kesinliğin sağlanması hem de krizlere etkili ve esnek bir şekilde yanıt vermek adına son derece önemlidir³⁰.

Konuşmamı sonlandırırken, yıllar içinde adalete erişimi sağlamadaki rolü ve iç hukuk düzenlemelerinin insan haklarını ileriye dönük biçimde güvence altına alacak şekilde şekillenmesindeki katkısı ile Sözleşme sisteminin ayrılmaz hatta vazgeçilmez bir parçası olan Anayasa Mahkemesinin 63. kuruluş yıl dönümüne ilişkin bu anlamlı kutlamada sizlere hitap edebilmek fırsatı veren AYM Başkanı Sayın Kadir Özkaya başta olmak üzere Mahkemenin tüm değerli üyelerine, Mahkeme Genel Sekreterliği başta olmak üzere tüm idari ekibine tekrar teşekkürlerimi sunuyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

29 See e.g., in *Ryaska v. Ukraine*, B. No: 3339/23, 10/10/2024.

30 a.g.e.